

**PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH
KAPLICZKI DWORSKIEJ
W BAJKACH ZALESIU
GM. KRYPNO**



**OPRACOWANIE:
MAŁGORZATA ANDRON
KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI**

BIAŁYSTOK, CZERWIEC 2013

ZGODNIE Z POZWOLENIEM PWKZ

z dnia 16 LUT. 2017

l.dz. 251444.2017.KS

z up. Podlaskiego Wojewódzkiego
Konservatora Zabytków

Lucia Włoch
Kierownik Wydziału Inspekcji Zabytków

IDENTYFIKACJA OBIEKTU

lokalizacja: obiekt wolnostojący, zlokalizowany w pasie przydrożnym, po zachodniej stronie drogi Krypno – Bajki Zalesie, woj. podlaskie

czas powstania: początek XIX w.

styl: późny barok

autor: nieznany

wymiary kapliczki: 5,5m/3,1m/2,47m

wymiary krucyfiksu: rzeźba wys. 1,7 m
krzyż wys.2,3; szer 1,9

opis (materiał, forma)

kapliczka wzniesiona z cegły pełnej, tynkowana, na planie prostokąta, z dachem dwuspadowym krytym blachą z metalowym krzyżem w kalenicy. Posadowiona na kamieniach polnych stanowiących płytki fundament. Ściany boczne i tylna pełne, ujęte w narożach gładkimi pilastrami, zwieńczone gładkim fryzem zamkniętym od dołu wąskim, profilowanym gzymsem i od góry wydatnym, rozbudowanym gzymsem koronującym. Trójkątne szczyty ujęte również profilowanym gzymsem. Część cokołowa wyodrębniona z wysuniętymi ku przodowi stopami cokołów. Od frontu głęboka nisza zamknięta łukiem eliptycznym z kluczem. W niszy, na murowanej, tynkowanej mense w formie wklęsłego sarkofagu, drewniany krucyfix. Ramiona krzyża wmurowane są w ściany kapliczki, podstawa w postument wymurowany na mense w formie ściętego stożka. Krzyż o szerokich, prostych belkach. Rzeźba Chrystusa pełna, polichromowana. Postać ukazana frontalnie. Nogi ugięte, tułów wyprostowany. Głowa przechylona na prawe ramię. Twarz pociągła o wyrazistych rysach, nos prosty, oczy duże, półotwarte, skierowane ku dołowi, usta lekko rozchylone. Twarz okala obfity zarost, broda rozdwojona, zakończona dwoma dużymi puklami. Włosy długie, opadające w puklach na ramiona. Głowę okala korona cierniowa w formie prostych szpilek drucianych. Prawdopodobnie pierwotnie w szpilki te wpleciony był drut, obecnie nie zachowany. Ciało smukłe z opracowaną muskulaturą i szczegółami anatomicznymi. Biodra opasane perizonium o miękkich, głęboko modelowanych fałdach, ze zwisem na prawym boku postaci. Zwis sięgający kolan, silnie skręcony o głęboko modelowanych fałdach. Dłonie lekko rozchylone, stopy przybite razem. Nad głową tytułus w formie wertykalnego zwoju.

STAN ZACHOWANIA I PRZYCZYNY ZNISZCZEŃ

Kapliczka znajduje się w bardzo złym stanie technicznym. Na całej powierzchni kapliczki występują wtórne tynki – w niszy tynki wapienne, na powierzchniach ścian i gzymsów tynki cementowe i pozostałości wtórnych tynków wapiennych z cementowymi zacierkami. Tynki te są spękane i odspojone. W wielu miejscach odspojone tynki odpadły odsłaniając cegłę. Powierzchnię tynku pokrywają resztki łuszczących się warstw białej farby. Najlepiej zachowane są tynki we wnętrzu wnęki. Są to tynki wapienne, najprawdopodobniej wtórne, pokryte wieloma warstwami farb i pobiał. Są one również w wielu miejscach odspojone co stwierdzono przy ostukiwaniu.

Na łuku wnęki oraz na jej sklepieniu widoczne są głębokie pęknięcia tynku i struktury muru. Rozluźnienie konstrukcji w tym obszarze spowodowane prawdopodobnie zalewaniem nieuszczelnego dachu w okresie, gdy dach kryty był dachówką, widoczne jest w postaci odkształceń linii łuku i gzymsu nad kluczem oraz charakterystycznych, rozszerzających się ku dołowi pęknięć. Zniszczenia te grożą katastrofą budowlaną i wymagają natychmiastowej interwencji. Tuż pod łukiem wnęki widoczne są otwory, w których osadzona była pierwotnie belka spinająca konstrukcję będąca jego stężeniem. Belka ta została usunięta, co miało również wpływ na rozluźnienie konstrukcji łuku i sklepienia wnęki pod wpływem sił rozporu.

Cegły pod uszczelniającą warstwą tynku cementowego ulegają destrukcji. Widoczne jest to w miejscach odpadnięcia tynku. Odsłonięte cegły są w większości osłabione, kruszą się i lasują.

Profile gzymsów w większości są zatarte poprzez nieumiejętne naprawy.

Posadowienie obiektu na płytkiej warstwie kamieni połnych sprzyja deformacjom i uszkodzeniom konstrukcji.

Jeszcze niedawno wokół kapliczki rosły wysokie krzewy, które przyczyniały się do zawilgocenia i rozwoju mikroorganizmów niszczących tynki i cegły. Obecnie teren wokół obiektu jest oczyszczony z roślinności wysokiej. Porastają go jednak przyszyżone rośliny, które z czasem spowodują ponowne zarośnięcie. Teren jest nierówny, pełen zagłębień i lekko pochylony w kierunku wyżej posadowionej drogi. Ukształtowanie terenu jest niekorzystne dla ochrony obiektu przed wodą spływającą od strony drogi.

ZAŁOŻENIA KONSERWATORSKIE

Jako podstawę realizacji prac konserwatorskich kapliczki w Bajkach Zalesiu przyjęto zasady podejścia konserwatorskiego do obiektu, który wpisany został do rejestru zabytków jako zabytek ruchomy w 2010 r. Prace remontowo konserwatorskie będą miały na celu usunięcie przyczyn destrukcji, szkodliwych i zniekształcających naleciałości, zachowanie i wzmocnienie substancji zabytkowej i zabezpieczenie jej przed działaniem szkodliwych czynników destrukcyjnych w celu zwiększenia jej trwałości oraz odtworzenie walorów estetycznych charakterystycznych dla danego obiektu.

PROGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Wykonanie wstępnej dokumentacji fotograficznej
2. Podstemplowanie podłucza i sklepienia wnęki kapliczki
3. Demontaż krucyfiksu – zaleca się usunięcie krzyża w całości wraz z końcówkami ramion osadzonych w uskoku ściany tylnej wnęki i postumentu. Zabieg ten należy wykonać bardzo ostrożnie ze względu na możliwość uszkodzenia krucyfiksu i zagrożenia zawaleniem się sklepienia wnęki.
4. Postawienie rusztowań
5. Wzmocnienie konstrukcji – wykucie bruzdy w ścianie licowej nad łukiem wnęki /na wysokości gładkiego fryzu/ na długości ok. 2,4m, na głębokość ok. 0,4m i wmontowanie dwóch ceowników 150 o długości ok. 2,4m złączonych 4 śrubami stalowymi owiniętych siatką drucianą i wypełnionych zaprawą na bazie cementu trasowego. Belkę stalową montować do muru ceglanego metalowymi, rozprężnymi kotwami typu Hilti fi 18 w ilości 4- 5 szt o długości 30 cm
6. Demontaż poszycia dachowego i obróbek blacharskich. Zabezpieczenie górnej części kapliczki przed zalaniem – wykonanie tymczasowego zadaszenia
7. Demontaż i zabezpieczenie metalowego krzyża ze szczytu – krzyż oczyścić z produktów korozji i pomalować farbą antykorozyjną w kolorze grafitowym.
8. Wykonanie szablonu profili z fragmentów najlepiej zachowanych
9. Usunięcie tynków – 100%
10. Oczyszczenie odsłoniętych wątków ceglanych z resztek zapraw /woda pod ciśnieniem/ i wykonanie dezynfekcji środkiem uniemożliwiającym rozwój mikroorganizmów – Esco-Fluat, Pleśnitoks, StoPrim Grundex lub innymi preparatami o podobnym działaniu.
11. Rozebranie uszkodzonych fragmentów muru – sklepienia nad wnęką i przedniej części ściany nad łukiem i ponowne przemurowanie tych fragmentów przy użyciu nowych cegieł o takich samych wymiarach jak oryginalne lub pozyskanych z rozbiórki, nie zasolonych i nie uszkodzonych. Do prac murarskich stosować zaprawy na bazie wapna z dodatkiem tufu wulkanicznego – trasu, który poprawia słabe własności mechaniczne wapna. Zaprawy wapienno-trasowe to obecnie najtrwalsze zaprawy na bazie wapna stosowane przy konserwacji obiektów zabytkowych. Zaprawy te mają ponadto znacznie większą porowatość i mniejszy skurcz od tradycyjnych zapraw wapienno-cementowych i jako takie są polecane przez wszystkie środowiska technologiczne i konserwatorskie /zaleca się stosowanie zapraw firmy Tubag, Stoispo/
12. Ocena stanu cegieł z pozostałych ścian kapliczki – Wymiana cegieł rozkruszonych i nie spełniających parametrów technicznych na nowe, o takich samych wymiarach lub pozyskane z rozbiórki, nie uszkodzone i nie zasolone – ok. 40% cegieł elewacji. Przy pracach naprawczych lica ceglanego należy uwzględnić pozostawienie w uskoku ściany tylnej wnęki gniazd do ponownego osadzenia ramion krzyża po konserwacji. Zaprawy do osadzania nowych cegieł jak w pkt. 10
13. Usunięcie zaprawy ze spoin zachowanych, oryginalnych cegieł do głębokości ok. 2 cm

14. Wypełnienie stabilnych rys warstwą szepną z wypełniaczem o zdolnościach przekrywania stabilnych rys skurczowych – StoPrep Miral firmy Sto lub Sto-Rissfuller
15. Wykonanie napraw konstrukcji dachowej. Stan techniczny konstrukcji drewnianej więźby dachowej do oceny po zdjęciu starego pokrycia. Zniszczone elementy konstrukcji drewnianej wymienić na nowe i całość zabezpieczyć metodą dwukrotnego smarowania preparatem owadobójczym i ogniochronnym np. Fobos M4
16. Odsłonięcie fundamentów poprzez wykonanie wykopu, oczyszczenie kamieni z ziemi i korzeni, osuszenie
17. Wykonanie opaski żelbetowej kapliczki: ułożenie zbrojenia, wykonanie deskowania, ułożenie mieszanki betonowej, dwukrotne zaizolowanie izolbetem, zasypanie wykopu żwirem z uwzględnieniem końcowego wyprofilowania terenu. Prace przy fundamentach wykonywać odcinkowo
18. Prace przy nanoszeniu nowych tynków – wykonać w technologii i systemie lekkich tynków wapienno trasowych /Stoispo, Tubag/lub Remmers Historic Mortel System – obrzutka, tynk wierzchni, szpachlówka.
Niedopuszczalne jest użycie do zapraw szarego cementu, który niesie w sobie niebezpieczeństwo zasolenia i uszczelnienia powierzchni.
Przy pracach przy górnej powierzchni mensus należy uwzględnić wykonanie poziomowania ze spadkiem na zewnątrz.
19. Odtwarzanie profili ciągniętych gzymsów wykonać w materiałach mineralnych, sztukatorskich oferowanych przez firmy Stoispo, Remmers, Keim
20. Pokrycie dachu i gzymsu dachówką esówką w kolorze klasycznym, czerwonym z równoczesnym montażem krzyża w kalenicy. Pod pokrycie dachu z dachówki zastosować membranę - folię dachową
21. Malowanie farbami krzemianowymi /Keim, Remmers/ w kolorze starej bieli /np. Keim Exclusiv 9058/. Farby krzemianowe nie są błonotwórcze dzięki temu są wysoce para przepuszczalne. Są ponadto wyjątkowo trwałe, odporne na czynniki atmosferyczne i na działanie grzybów. Przy aplikacji farb należy ściśle przestrzegać wskazówek technologicznych zawartych w kartach technicznych.
22. Wykonanie opaski wokół kapliczki. Opaska: pas ok. 1m szerokości /lub szerszy/ wypełniony kamieniem polnym na podsypce z grubego żwiru, głębokość podsypki ok. 30 cm. Dno wykopu pod opaskę jak i powierzchnię opaski uformować ze spadkiem od ścian kapliczki. Na krawędzi opaski od strony drogi uformować koryto tak, aby woda spływająca od wyżej położonej drogi nie podpływała pod kapliczkę. Krawędzi wykopu nie powinno się umacniać, zabezpieczać krawężnikami, a materiału wypełniającego nie mieszać z cementem.
23. Montaż krucyfiks – w pozostawionych w uskoku ściany tylnej i postumencie gniazdach osadzić krzyż. Końcówki ramion do zamurowania zabezpieczyć dodatkowo papą izolacyjną
24. Wykonanie dokumentacji powykonawczej

Materiały zalecane w programie konserwatorskim mogą być zastąpione materiałami równoważnymi innych producentów pod warunkiem posiadania podobnych norm technicznych i atestów.

Należy przestrzegać norm wiązania zapraw mineralnych i nie dopuścić do przemarznięcia lub powstania spękań w wysokich temperaturach. Podobnie przestrzegać okresów wiązania, schnięcia i odparowywania poszczególnych warstw technologicznych stosowanych podczas prac renowacyjnych na elewacjach zewnętrznych; tynków, gruntów i farb.

Prace konserwatorskie powinny być wykonane przez firmę posiadającą doświadczenie w wykonywaniu tego rodzaju prac w obiektach zabytkowych.

HARMONOGRAM PRAC KONSERWATORSKICH

1. Dokumentacja fotograficzna,
2. Podstemplowanie sklepienia wnęki i demontaż krucyfiks
3. Wykonanie opaski żelbetowej fundamentów kapliczki
4. Postawienie rusztowań, zadaszenie
5. Demontaż poszycia dachowego, wykonanie szablonów profili gzymsów
6. Podkucie i wzmocnienie ściany licowej wnęki
7. Przemurowanie ściany licowej i sklepienia wnęki
8. Skucie tynków
9. Prace przy renowacji lica ceglanego – oczyszczenie, wymiana cegieł, usunięcie spoin, stabilizacja rys i pęknięć
10. Naprawa konstrukcji dachowej
11. Prace przy odtwarzaniu tynków i gzymsów
12. Krycie dachu i gzymsów
13. Malowanie
14. Opracowanie terenu wokół kapliczki
15. Montaż krzyża
16. Dokumentacja powykonawcza

KONSERWATOR DZIEŁ SZTUKI

mgr. Małgorzata Andron



ZDJ.1 BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013, WIDOK Z PRZODU



ZDJ. 2 BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013, WIDOK Z BOKU



ZDJ.3 BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013



ZDJ.4 BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013-07-01



BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013



ZDJ.5 BAJKI ZALESIE KAPLICZKA DWORSKA. STAN W CZERWCU 2013 – FUNDAMENT